

Aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts konstitucionālā tiesvedībā

Anīta Rodiņa

Latvijas Universitāte, Juridiskā fakultāte

Ievads. Mūsdienu konstitucionālisms balstās uz atziņu, ka valsts uzmanības centrā ir cilvēka pamattiesību īstenošana, tajā skaitā aizsardzība. Satversmes tiesa Latvijā ir kļuvusi par vienu no tiesību aizsardzības institūcijām, kas savas kompetences ietvaros var un spēj aizsargāt aizskartās cilvēka pamattiesības. Lai sasniegtu šo mērķi, personai ir jābūt aktīvai jeb tai ir jābūt subjektīvi ieinteresētai pamattiesību aizsardzībā. Prakse rāda, ka Satversmes tiesa novērtē personas aktīvu rīcību, iesniedzot konstitucionālās sūdzības, procesa laikā un taisot spriedumu.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir pierādīt *expressis verbis* nenoformulētu, bet praksē realizētu un atzītu aktīvā pamattiesību aizsargātāja konceptu Satversmes tiesas procesā.

Darba secinājumu pamatā ir konstitucionālās kontroles un konstitucionālās sūdzības teorijas atziņas, Satversmes tiesas kolēģiju lēmumi un Satversmes tiesas spriedumi. Darbā izmantotas analītiskā, deduktīvā un induktīvā zinātniski pētnieciskās metodes.

Rezultāti. Ņemot vērā tiesību avotus, pierādīts jauns līdz šim *expressis verbis* neformulēts, bet realizēts aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts.

Secinājumi. Aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts nav normatīvi nostiprināts. Tas ir attīstījies Satversmes tiesas praksē. Aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepta teorētiskais pamats ir konstitucionālās sūdzības subjektīvā mērķa izpratne, jēga un būtība.

Galvenā tēze, kas pamato šo konceptu ir secinājums, ka persona, kura ir aktīva un izmanto visas pieejamās tiesību aizsardzības institūcijas, var cerēt uz pamattiesību aizsardzību, tajā skaitā arī Satversmes tiesā.

Satversmes tiesas procesā aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts tiek iedzīvināts, sākot ar pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesā. Atzīts: jo ilgāk persona pacieš pamattiesību aizskārums, jo mazāk tā ir ieinteresēta savu tiesību aizsardzībā. Lai arī Satversmes tiesā ir iesniegts pieteikums vai pat ierosināta lieta, tas neliedz citai personai iesniegt pieteikumu ar tādu pašu prasījumu. Ierobežojums attiecas uz izspriestas lietas institūtu.

Ja lieta ir ierosināta, personai (pieteicējam) ir pienākums sadarboties ar Satversmes tiesu. Lietas ierosināšanas stadijā radušos problemātiskos (neskaidros) jautājumus var risināt tālākās procesa stadijās. Ja Satversmes tiesai rodas papildu jautājumi, kas var ietekmēt lietas izšķiršanu, personai ir aktīvi jāsadarbojas ar Satversmes tiesu, sniedzot papildu skaidrojumus. Pasīva rīcība var radīt tiesisku pamatu tiesvedības izbeigšanai lietā vai lietas daļā.

Aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepts Satversmes tiesas spriedumā tiek atspoguļots spieduma nolēmumu daļā. Satversmes tiesa vairākās lietās ir atzinusi par iespējamu atzīt antikonstitucionālo tiesību normu par spēkā neesošu *ex tunc* attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju, bet ne citām personām, tādējādi sasniedzot konstitucionālās sūdzības subjektīvo mērķi. Tāpat *ex tunc* attiecināšana uz personām, kuras ir uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību tiesu sistēmas tiesās, liecina par *expressis verbis* neformulēta, bet praksē atzīta aktīvā pamattiesību aizsargātāja koncepta atzīšanu.

Pētījumu atbalsta Valsts Pētījumu programma 5.2. EKOSOC-LV